

УДК 159.9-058.833

О.А. ДНІПРОВА,

*кандидат медичних наук, доцент кафедри педагогіки та психології
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОДРУЖНІХ СТОСУНКІВ У МОЛОДИХ СІМ'ЯХ

У статті проаналізовано проблему трансформації подружніх стосунків у молодих сім'ях та представлено результати емпіричного дослідження зв'язку рівня трансформації подружніх стосунків у молодих сім'ях. Результати дослідження довели, що задоволеність шлюбом безпосередньо залежить від узгодженості рольових очікувань та притягань у шлюбі.

Ключові слова: подружні стосунки; молоді сім'ї; задоволеність шлюбом; рольові очікування.

Постановка проблеми. Проблеми сім'ї завжди були в центрі уваги практичних психологів. Останніми роками в розвитку інституту сім'ї відбувається ряд негативних явищ: зростає кількість одиноких, збільшується кількість розлучень. Усе це потребує більш глибокого вивчення процесів сучасної сім'ї з метою використання цих знань для оптимізації міжособистісних відносин у сім'ї; при застосуванні консультативної допомоги і підготовці молоді до шлюбу.

Аналіз сучасної демографічної ситуації, а також її динаміка за останні роки насторожує психологів. Вочевидь, що за таких умов необхідними є ґрунтовні дослідження сучасної сім'ї та пошук ресурсів для подолання негативних явищ. Водночас сім'я як система, суспільний інститут переживає сьогодні своєрідну «кризу»: відбувається перехід сім'ї як системи, що функціонує, на якісно інший рівень. Оскільки в сучасних умовах матеріальний фактор перестає бути відповідальністю виключно чоловіка за існування сім'ї, відбувається закономірний перехід від одного етапу розвитку (патріархату) на інший (біархат) [1,2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику трансформації молоді сім'ї визначають праці таких психологів, як М. Аргайл, Т.В. Буленко, Л.А. Карцева, В.А. Сисенко, Н.В. Туленков, М.О. Балакірева та інші. Найкращі ефективні методики подано з цієї тематики такими авторами, як В.В. Столін, Т.Л. Романова, Г.П. Бутенко, А.Н. Волкова, А.П. Ємельянов [3, 4, 5].

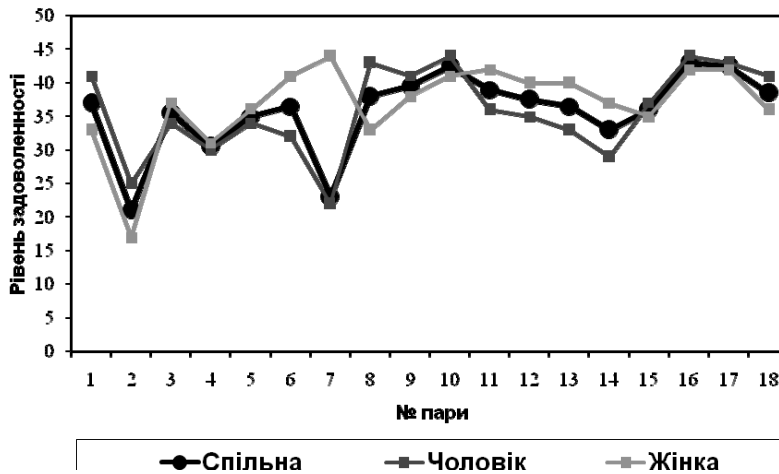
Формулювання мети. Дослідити причини трансформації в молодих сім'ях. Нездатність подружжя долати кризову ситуацію при переході сім'ї із однієї стадії на іншу може бути пов'язана з психологічною несумісністю подружжя, неадекватністю вибору шлюбного партнера, нездатністю сім'ї вирішувати проблеми, низьким рівнем соціально-психологічної адаптованості.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження трансформації подружніх стосунків у молодих сім'ях, взаємозв'язку задоволеності шлюбом та узгодженістю рольових очікувань і притягань у молодій сім'ї використовувались такі методики: тест-опитувальник задоволеності шлюбом (В.В. Столін, Т.Л. Романова, Г.П. Бутенко), опитувальник «Рольові очікування та притягання в шлюбі» (А.Н. Волкова), та тест «Самооцінка конструктивної взаємодії в шлюбних відносинах» (А.П. Ємельянов).

Дослідження проводилось в м. Дніпро. У ньому брали участь молоді сім'ї зі стажем проживання в шлюбі не менше 3 років. Усього в дослідженні брали участь 36 респондентів (18 дружин та 18 чоловіків).

Тест-опитувальник задоволеності шлюбом (В.В. Столін, Т.Л. Романова, Г.П. Бутенко). Опитувальник задоволеності шлюбом можливо з успіхом застосовувати для діагностики кризового стану подружжя на будь-якому етапі життєвого циклу сім'ї. Ця методика не тільки констатує картину існуючих подружніх відносин, а й дає можливість розуміння суб'єктивного світу, досліджуваного у всій його складності. Ми маємо можливість навести результати дослідження рівня задоволеності шлюбом у подружніх парах у вигляді діаграми.

Рівень задоволеності досліджуваних шлюбом

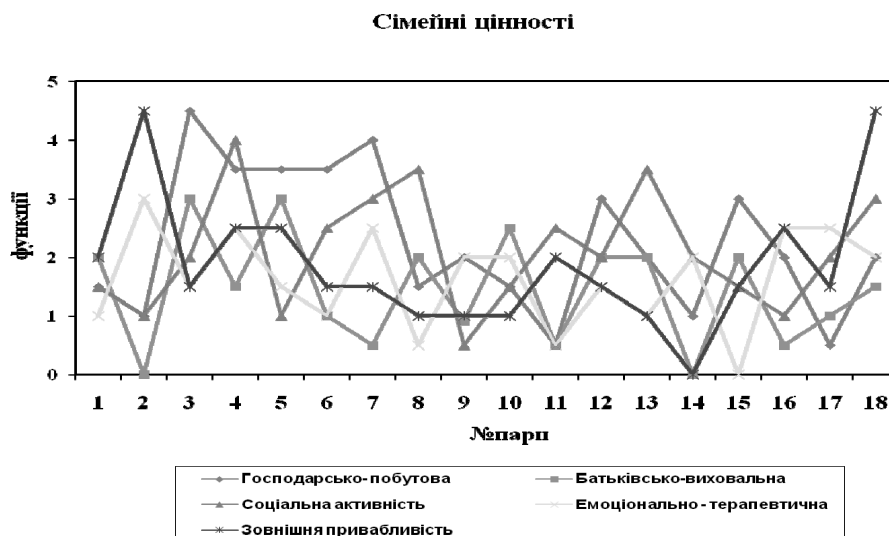

У дослідженні, проведеному нами, було помічено залежність між задоволеністю шлюбом і задоволеністю працею. У виборі жінок, що оцінюють свій шлюб як щасливий, 44% вважають, що робота їх цілком задовольняє, і тільки 14% – що їх робота не задовольняє. Дослідження показали, що в чоловіків існують достатньо складні взаємозв'язки між успіхами в роботі і сімейними відносинами: нестабільність останніх з'являється як при їх професійних (відповідно, фінансових) невдачах, так і при різкому поліпшенні фінансового стану. Н.Г. Юркевич стверджує: «Задоволеність шлюбом пов'язана також із періодом передшлюбного залицяння. Існують проблемні шлюбні союзи, сформовані як при короткому знайомстві, так і при довгостроковому (біля п'яти років)» [7]. Існує залежність між задоволеністю шлюбом і поділом домашньої праці. У випадках, коли домашні обов'язки повністю виконує жінка, тільки 59% шлюбів респонденти оцінюють як щасливі чи задовільні, у випадках, коли чоловік допомагає жінці, цей показник досягає 88%, а коли обоє несуть однакове навантаження – 94%. С.І. Голод вказує на взаємозв'язок задоволеності шлюбом і мірою сексуальної задоволеності подружжя: серед пар, задоволених сексуальними відносинами, лише 8,2% були максимально задоволені шлюбом. Цікаво, що молоді чоловіки більш задоволені своїм подружнім життям: чим поступливіші вони самі, тим частіше їм вдається зберегти незмінним своє перше слово, а от для жінок не має великого значення відстоювання своїх слів. Задоволеність жінки сімейним життям залежить, скоріше, від того, розмовляє вона з чоловіком однією чи різними мовами. Тобто, якщо для чоловіків важливіше стосунки «на Ви», то для жінок важливіше почуття сімейного «Ми».

Рольова адекватність подружніх пар досліджувалась за допомогою опитувальника «Рольові очікування та притягання в шлюбі» (А.Н. Волкова), що дозволяє дослідити уявлення подружжя про значущість у сімейному житті сексуальних відносин, особистої спільності чоловіка і дружини, батьківських обов'язків, професійних інтересів кожного з подружжя, господарчо-побутового обслуговування, моральної та емоційної підтримки, зовнішньої привабливості партнера. Ці показники, відображаючи основні функції сім'ї, складають шкалу сімейних цінностей (ШСЦ), уточнення уявлень подружжя про бажаний поділ ролей між чоловіком і дружиною при реалізації сімейних функцій, об'єднаних шкалою рольових очікувань і домагань (ШРОП). Таким чином, результати цієї методики дозволяють

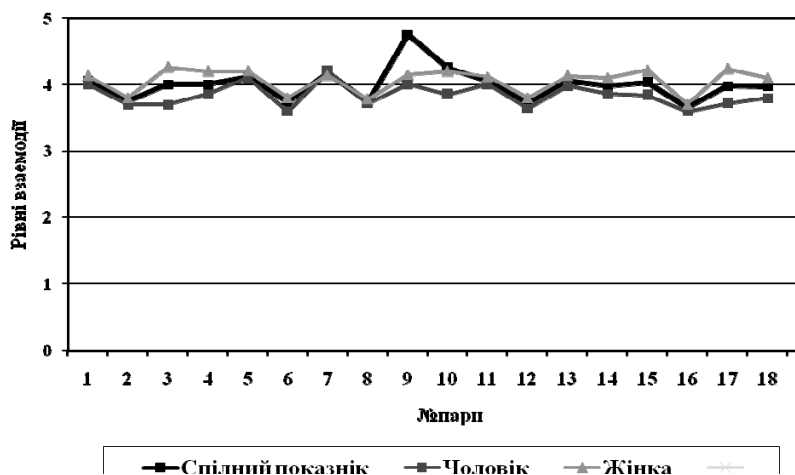
виявити ієрархії сімейних цінностей подружжя, а також зробити висновок про соціально-психологічну сумісність подружжя.

Рольову адекватність подружніх пар відображено у вигляді кривої.

Крім того, нами було проведене дослідження показників рівня готовності до конструктивної взаємодії в молодих сім'ях.

Спільні показники рівня готовності до конструктивної взаємодії

Показники рівня конструктивної взаємодії подружжя в шлюбі.

Від 4,5 до 5 балів – в подружніх стосунках висока і виключає конфлікт.

Від 4 до 4,5 балів – щоб виключити конфліктність у подружжі вам необхідно переглянути окремі позиції поведінки.

Від 3 до 3,5 балів – вам необхідно старанно переглянути деякі позиції поведінки.

Результат менше 3 балів – необхідно вкрай серйозно переглянути більшість позицій поведінки, зазначених у тесті, і активно працювати над собою.

Проведене дослідження дає підставу для такого визначення: рівень готовності подружніх пар до конструктивної взаємодії в сім'ї переважно вищий середнього, тобто пере-

важна кількість респондентів – 59% – готова співпрацювати в шлюбі, а в 41% опитуваних дані свідчать про середній рівень готовності до взаємодії, що означає високу імовірність конфліктів у подружжя, їм потрібно переглянути окремі позиції своєї поведінки.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, проблеми сім'ї завжди актуальні та перебувають у центрі уваги практичних психологів.

З плином часу відбуваються зміни у функціях сім'ї: одні втрачаються, інші з'являються відповідно до нових життєвих умов та правил. Підвищився рівень терпимості до порушення норм поведінки в межах шлюбно-сімейних відносин (подружніх зрад, народження позашлюбних дітей тощо). Розлучення перестає розглядатись як аномалія подружніх взаємин. Якісних змін зазнали й інші функції сім'ї, такі як виховна, емоційна, що потребує окремих досліджень.

Серед мотивів вступу в шлюб у молоді домінують раціональний і матеріальний розрахунок. У дошлюбній поведінці молодих людей спостерігається неадекватно завищені вимоги до особистості партнера і до шлюбу в цілому (частіше у жінок), що веде до відмови від створення сім'ї і самоактуалізації особистості в професійній діяльності. В установках на лідерство і керівництво в сім'ї значна частина чоловіків (72%) віддають перевагу чоловіку, більша частина жінок орієнтована на демократичну сім'ю. Але в сімейному житті багато молодих жінок виявляють тенденцію до домінування і маніпуляції партнером, дітьми. Сучасні сім'ї стійко орієнтовані на малодітну сім'ю.

Багато пар (з різним сімейним стажем) не схильні до співпраці, пошуку шляхів стабілізації стосунків, у них не сформоване психологічне вміння вирішувати міжособистісні проблеми. Усе це формує установку на розлучення як засіб вирішення конфліктів і напруги.

Також ми виділили індикатори кризового стану сімей, які полягають в негативному сприйнятті дій партнера, розчаруванні подружжя одне в одному, скептичному домінуванні, незадоволенні сексуальних потреб, зловживанні алкогольними напоями, азартних іграх, перенесенні на партнера роздратування, нагромадженого в іншій сфері життя, незадоволеності потреб у взаємодопомозі.

Завданням практичних психологів є підготовка молоді до сімейного життя; робота в молодих сім'ях у плані стабілізації сімейних стосунків; допомога батькам щодо розв'язання різноманітних проблем сімейного виховання; реабілітація в роботі з сім'єю. Розглянуто головні структури, в яких працюють психологи: консультативні пункти, кабінети екстреної психологічної допомоги, телефон довіри, тренінгові центри, саме завдяки їх функціонуванню проводяться тестування, анкетування, психоемоційні тренінги, бесіди-консультації та ін.

Питання сімейної психотерапії є найбільш складним у реалізації діяльності психологів. Робота в цьому напрямі передбачає реабілітацію сімей з дисгармонією у сімейних стосунках, наявністю конфліктних ситуацій, де члени сім'ї потребують психологічної допомоги, внаслідок тимчасових або зтяжених труднощів (серйозні тривалі захворювання членів сім'ї, майнові втрати, нервово-психічні захворювання, різні акцентуації в характерах подружньої пари та ін.). Подружжя психотерапія має індивідуальний характер і зорієнтована лише на одну подружню пару та її проблеми, допомагає досягнути гармонії у стосунках та врегулювати подружні конфлікти в окремій сім'ї [6].

Завершивши дослідження, ми зазначили таку закономірність: коли в подружжі збільшується господарсько-побутова узгодженість, то збільшується інтимно-сексуальна узгодженість і навпаки. Також помітний зв'язок між емоційно-психотерапевтичною узгодженістю і інтимно-сексуальною.

Для молодого подружжя характерна узгодженість уявлення про найважливіші сімейні цінності. Чоловік і дружина демонструють типові для молодого подружжя погляди щодо притягань і очікувань: жінка орієнтується на реалізацію персональних професійних інтересів, очікуючи від чоловіка активного виконання «жіночих» функцій в сім'ї, тоді як чоловік зберігає традиційні уявлення про ролі жінки в сімейній взаємодії.

Також з результатів дослідження помітно, що більшість сімейних пар вважають свій шлюб успішним і не хочуть в ньому нічого змінювати. Психологи вважають тему сімейної психології і дослідження в цій галузі найбільш складними, але й найцікавішими в психології, найбільш близькими та життєвими.

Таким чином, тому що сім'я є часткою суспільства та існує як суспільний інститут, вона має відображати певний «Абсолют», тобто ідеальне бачення частки одного цілого. З вище-

зазначеного, такі побажання, тим хто планує створити сім'ю: не ображати один одного, поважати, завжди намагатись зрозуміти і увійти в становище своєї другої половинки, свідомо ставитися до вибору партнера, йти на компроміси, цінувати, підтримувати, поступатися у стосунках і, звичайно, найголовніше – взаємного кохання та терпіння.

Список використаних джерел

1. Алешина Ю.Е. Удовлетворенность браком и межличностное восприятие в супружеских парах с различным стажем семейной жизни / Ю.Е. Алешина. – М., 1985. – 250 с.
2. Андреева Т.В. Семейная психология / Т.В. Андреева. – СПб.: Речь, 2004. – 244 с.
3. Аргайл М. Психология счастья / М. Аргайл – М., 1990. – 205 с.
4. Сысенко В.А. Устойчивость брака: проблемы, факторы и условия / В.А. Сысенко – М., 1981 – 210 с.
5. Черников А.В. Системная семейная терапия: Интегративная модель диагностики. Изд. 3-е, испр. и доп. / А.В. Черников. – М.: Класс, 2001. – 208 с.
6. Шнейдер Л.Б. Семейная психология: учебн. пос. / Л.Б. Шнейдер; 2-е изд. – М.: Академический Проект, 2006. – 768 с.
7. Юркевич Н.Г. Советская семья. Функции и условия стабильности. / Н.Г. Юркевич. – Минск. Изд-во Белорусского государственного университета им. Ленина, 1970 – 207 с.

References

1. Aleshyna, Yu.E. (1985). *Udovletvorennost brakom i mezhlichnostnoe vospriatie v supruzheskikh parakh s razlichnym stazhem semeinoi zhizni* [Satisfaction with marriage and interpersonal perception in married couples with different experiences of family life]. Moscow, 250 p. (In Russian).
2. Andreeva, T.V. (2004). *Semeinaia psikhologhiia* [Family psychology]. Sankt-Petersburh, Rech Publ., 244 p. (In Russian).
3. Arhail, M. (1990). *Psikhologhiia schastia* [Psychology of happiness]. Moscow, 205 p. (In Russian).
4. Sysenko, V.A. (1981). *Ustoichivost braka: problemy, faktory i usloviia* [Stability of marriage: problems, factors and conditions]. Moscow, 210 p. (In Russian).
5. Chernikov, A.V. (2001). *Sistemnaia semeinaia terapiia: Intehrativnaia model diahnostiki. Izd. 3-e, ispr. i dop.* [Systemic family therapy: Integrative diagnostic model. 3rd ed., rev. and add.]. Moscow, Nezavisimaia firma 'Klass' Publ., 208 p. (In Russian).
6. Shneider, L.B. (2006). *Semeinaia psikhologhiia. 2-e izd.* [Family Psychology. 2nd ed.]. Moscow, Akademicheskii Proekt Publ., 768 p. (In Russian).
7. Yurkevych, N.H. (1970). *Sovetskaia semia. Funktsii i uslovyia stabilnosti* [Soviet family. Functions and conditions of stability]. Minsk, Beloruskii hosudarstvennyi universitet imeni Lenina Publ., 207 p. (In Russian).

В статье проанализирована проблема трансформации супружеских отношений в молодых семьях и представлены результаты эмпирического исследования связи уровня трансформации супружеских отношений в молодых семьях. Результаты исследования показали, что удовлетворенность браком напрямую зависит от согласованности ролевых ожиданий и притязаний в браке.

Ключевые слова: супружеские отношения; молодые семьи; удовлетворенность браком; ролевые ожидания.

In the article the problem of transformation of matrimonial relationships in young families is analyzed and the results of an empirical research on connections in the level of transformation of matrimonial relationships in young families are presented. The results of the research have shown that the satisfaction with marriage directly depends on coherence of role expectations and claims in marriage.

Key words: matrimonial relationships; young families; satisfaction with marriage; role expectations.

Одержано 15.01.2018.